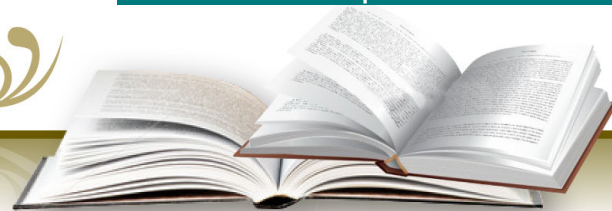




תורה והוראה



400

ויקהל פקודי תשע"ח

קורא יקר,

קריאת פרשת ויקהל, וכן פרשת פקודי הבאה אחריה, מעלה תמיהה. למה התורה טורחת לכתוב שוב את כל אותם הפרטים שכבר נכתבו בפרשות תרומה ותצוה? האם לא היה די בכך שתכתוב התורה "ויעשו בני-ישראל ככל אשר ציווה ה' את משה כן עשו?"

דומה שנוכל למצוא את התשובה לכך בדברי רש"י (לה, כז), שמביא את מה שכתב המדרש אודות תרומת הנשיאים. ואלו דברים המדרש:

"בשעה שאמר משה (לה, ה) "כל נדיב לב יביאה את תרומת ה'", ולא אמר לנשיאים, היה רע בעיניהם על שלא אמר להם להביא. אמרו: "יביאו העם מה שיביאו ומה שיחסר, נמלא אנחנו". שמחו כל ישראל במלאכת המשכן והביאו בשמחה כל נדבה ובזריזות. ראה מה כתוב: (שמות לה, כב) "ויבואו האנשים על הנשים", שהיו דוחקים זה על זה ובאים אנשים ונשים בערבוביה. ולשני בקרים הביאו כל הנדבה, שנאמר (לו, ג) "והם הביאו אליו עוד בבקר, בבקר". וכתוב (לו, ז) "והמלאכה היתה דים". לאחר שני ימים בקשו הנשיאים להביא נדבתם ולא יכלו, שכבר צוה משה (לו, ו) "ויעבירו קול במחנה לאמור: איש איש אל יעשו עוד מלאכה". והיו הנשיאים מצירים על שלא זכו בנדבת המשכן. אמרו:

מאמר השבוע עוסק בהלכות של "השגת גבול" - תחרות עסקית מותרת, ותחרות אסורה. מהו מהות האיסור של השגת גבול, ואיך ניתן ליישם אותו במציאות המודרנית של ימינו? מה הדין כאשר חנות אחרת תאלץ לפשוט את הרגל? בשאלות אלו, ועוד, נדון במאמר השבוע.

תחרות מותרת ותחרות אסורה: דיני השגת גבול

בתור חלק מהכנות לפסח, קהילות רבות מארגנות מכירות מיוחדות של מוצרי החג - אם מצרכים רגילים כגון בשר ויין, פירות וירקות, ואם מוצרים המיוחדים לפסח כגון מצות ועוד. יש שאפילו פותחים "חנות פסח" לשבועות שלפני החג, כדי לפסק מוצרים לקונים הרבים. המציאות הזאת מביאה אותנו לדון בהלכות השגת גבול - הביטוי ההלכתי לתחרות שאסורה על-פי דין מפני הפסד פרנסה של אחרים.

אמנם נראה שפתיחת חנות פסח היא מעשה תמים וחיובי, האם ייתכן שיש בו איסור של "השגת גבול"? מהו מהות האיסור, ואיך ניתן ליישם אותו במציאות המודרנית של ימינו? ומה הדין כאשר חנות אחרת תאלץ לפשוט את הרגל? בשאלות אלו, ועוד, נדון בהמשך הדברים.

איסור תורה או דרבנן

האיסור של "השגת גבול" - מה שחז"ל גם מכנים "ירידה לאומנות חברו" - נדרש משני פסוקים שונים. במסכת מכות (כד, א) נדרש הפסוק (תהילים טו, ג) "לא עשה לרעהו רעה" - שלא ירד לאומנות חברו. במסכת סנהדרין (פא, א) נדרש אותו איסור מפסוק אחר: "ואת אשת רעהו טמא".

מקורות אלו אינם מדברי התורה, אלא מספרי הנביאים והכתובים, וכן מדובר בדרשות שאינן פשוטו של מקרא, ומכאן שלכאורה מדובר באיסור דרבנן ולא באיסור תורה. כן אמנם נקט בבית יוסף (סימן קנו) שאין כאן אלא איסור דרבנן "משום תיקון העולם". ואלם, בשו"ת חתם סופר (חו"מ סימן עט) כתב שכיון שתיקנו כן חכמים, שוב נכלל הדבר נעשה הדבר באיסור תורה ממש של גזל (וציין שם לדברי הרמ"א בשו"ת, סימן י, ולמקורות נוספים).

יש להוסיף שגם במקום שמותר לרדת לאומנות חברו, כתב בשולחן ערוך הרב (סוף דיני הפקר והשגת גבול) שאפילו באופנים שמותר לפתוח חנות, ממידת חסידות ראוי שלא לירד לאומנות חברו כלל, והביא כראיה לכך את דרשת הגמרא הנ"ל (סנהדרין פא, א).

כך או כך, בוודאי שמדובר באיסור חמור מאד, עד שרבנו תם (ספר הישר תתקמא) משווה את האיסור לאיסור רציחה! כפי שנראה, גם הפוסקים דנו בו בחומרה רבה.

בתוך ומחוץ לשכונה

הגמרא (בבא בתרא כא, ב) דנה בבן מבוי (רחוב) אחד שהיתה לו חנות, ובא חברו, שאף הוא דר באותו מבוי, ופתח חנות אחרת באותו מבוי. במונחים עכשוויים, כתבו בפסקי דין רבניים (ו, ג) שיש לשכונה של היום דין של מבוי. האם רשאי בן המבוי (או השכונה) למנוע את פתיחת החנות?

לדעת רב הונא "דינא הוא דמעכב עילויה, דאמר ליה קא פסקת ליה לחיותי" - רשאי הדר במבוי למנוע את פתיחת החנות, מפני הפסד פרנסתו. בהמשך הסוגיה מבואר כי נחלקו תנאים בדינו של רב הונא, וסבר רב הונא כדעת רבי שמעון בן גמליאל, אבל חכמים נחלקו על דין זה. הגמרא מביאה בהמשך הדברים את שיטת רב הונא בריה דרב יהושע, החולקת על דעת רב הונא הנ"ל. לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, בן עיר שיש לו חנות רשאי למנוע פתיחת חנות על-ידי מי שאינו בן העיר, אך בן מבוי אינו יכול לעכב על שכנו מאותו מבוי לפתוח חנות. בנוגע למי שהוא בן העיר, אך אינו בן המבוי, הסתפק רב הונא בריה דרב יהושע. כיון שהספק לא נפשט, כתבו הראשונים (רי"ף, דף יא, א; רא"ש, ב"ב פ"ב, סימן יב; נימוקי יוסף, ב"ב שם) שאין בן עיר יכול למחות בבן עיר אחר ולמנוע פתיחת עסק.

נמצא אפוא כי נחלקו רב הונא ורב הונא בריה דרב יהושע בשאלה אם יכול אדם למנוע משכנו, בן אותו מבוי, לפתוח עסק כשלו. בנוגע לבן עיר אחרת, גם רב הונא בריה דרב יהושע מודה שיכול לעכבו מלפתוח אותו עסק.

להלכה, דעת הרמב"ם (הלכות שכנים, פרק ו, הלכה ח) והשולחן ערוך (ראה להלן), וכן דעת התוספות (ב"ב כא, ב ד"ה פשיטא) והרמב"ן (שם), לפסוק כשיטת רב הונא בריה דרב יהושע: בן מבוי אינו יכול לעכב את חברו, בן אותו המבוי או בן אותו העיר, מלפתוח עסק הזהה לעסק שלו בתוך המבוי או העיר. אך יכול לעכב על בן עיר אחרת.

תושבות של תשלום מיסים

איך מגדירים מי נקרא 'בן העיר' ומי אינו נקרא 'בן העיר'?

בגמרא מבואר שדבר זה תלוי בתשלום המיסים: אדם שמשלם את המס של עיר זו נחשב כבן העיר לעניין פתיחת חנות, ומותר לו לפתוח חנות מתחרה; אם אינו משלם את מס העיר, יכולים בני העיר לעכב אותו מלפתוח חנות או עסק מתחרה. הסיבה לכך היא שכל הסיבה לחלק בין מקומיים לבין מי שאינם מקומיים הוא בגלל עניין תשלומי המיסים. מעבר לתשלום המס, אין הבדל ביניהם.

אולם, הרב יעקב בלויא (פתחי חושן, גניבה והונאה פרק ט, הערה ב) מעיר שבזמננו קשה ליישם הלכה זו: "לא מסתבר כלל שאם יש בעיר חנות או אומנות שוב יהא אסור לאחר לפתוח חנות או אומנות מאותו סוג, ובפרט בעיר גדולה שיש מקום לפרנסה בריווח לכמה וכמה חנויות ואומנות, ובפרט במרכז העיר שבאים מכל המקומות שם לקנות, וביותר בעיר שמתוספים בה תושבים - וכי זכה הראשון בכל הבאים לעיר או לרחוב, ואף ממידת חסידות נראה שאין כאן לכולי עלמא".

בפרט, יש מקום לחלק בין חנויות ועסקים ב'מרכז העיר' או במרכז קניות, לבין שכונות קטנות ועירוניות נופש. מרכז קניות גדול דומה במהותו למציאות 'יום השוק' של חז"ל, אשר בעניינו נפסק (שולחן ערוך, חו"מ סימן קנו, סעיף ז) שבני העיר אינם יכולים למנוע מבני עיר אחרת

"הואיל ולא זכינו בנדבת המשכן, נתן בבגדי כהן גדול". שנאמר (לה, כז) "והנשיאים הביאו את אבני השהם".

הנשיאים לא אמדו נכונה את צדקת וגדלות העם, והניחו שיחסר הרבה מן התרומה ויותר להם חלק רב. אולם, העם נרתמו לתרומת המשכן בהתרגשות ובהתלהבות, ולא נותר לנשיאים אלא אבני השהם. בשל הבדלי הגישה לתרומה - אלו תרמו בהתלהבות, ואלו לא - המדרש מסיים שנכתב המילה "נשיאים" חסר אות יו"ד: "אמר הקב"ה: בני, שנזדרזו - יכתב שהביאו והותר (לו), ז; והנשיאים שנתעצלו, חסר אות אחת משמם, שכן כתיב 'והנשאם' חסר יו"ד".

כלומר, למדים אנו מכאן שהעיקר אינו **מה** שמביאים (ייתכן שאבני השהם היו יקרים יותר משאר התרומה כולה), אלא **איך** מביאים. לפעמים, ה'איך' חשוב יותר אפילו מה'מה'.

ייתכן שמסיבה זו נכתבו כל הפרטים שוב. הפרטים הם ה'מה' של תרומת המשכן. אולם, העליונות והרוממות של המשכן נקבעה רק על-ידי ה'מה' של עשייתו. כל הפרטים זכו לאותה עלייה ורוממות על-ידי העשייה "כאשר צוה ה' את משה" - הפסוק החוזר על עצמו לאורך פרשיות אלו. אלמלא ה'מה', אופן העשייה לפי צו הא-ל, לא היו לפרטים יכולת להשכיך את שכינת ה' במשכן.

התורה מעמידה לפנינו פרטים רבים במצוות ה', ולעתים אנו כה עסוקים ב'מה' של פרטי המצוות, שאנו שוכחים את להקפיד על עיון ב'מה' שלהם. הבה נקפיד לא רק על ה'מה', אלא אף על ה'איך' של קיום התורה והמצוות - "כאשר צוה ה' את משה".

הרחיבו את תחולת ההלכה לסיטואציות מגוונות, כגון בעניין הדפסת ספרים (ראה שו"ת רמ"א, סימן י'), הפרת זכויות יוצרים, וכדו'. בכל מצב, מי שבא לפתוח או לפתח עסק צריך לוודא שעסקיו לא יגרמו לאחר לאבד את פרנסתו.

הפסד פרנסת הרבי: תשובת אגרות משה

בשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"א סימן לח; ראה גם ח"ב, סימן לא) אנו מוצאים דוגמא מאלפת ליישום הלכה זו, במסגרת של פתיחת בית כנסת חדש.

רב מסוים קנה בית כנסת, ובמשך שלש שנים היו תושבי השכונה מתפללים בו, והרב היה מתפרנס מהכנסותיו. לאחר שלשה שנים ייסדו אנשי המקום בית כנסת אחר, ובכך השיגו את גבולו של הרב, וקפחו את פרנסתו. בנוסף לכך, הוזל ערך בית הכנסת, כך שלא היה אפשרות למכור את המבנה, כי אם בהפסד גדול. הרב תבע את מייסדי בית הכנסת החדש לדין.

מנגד, השיבו המייסדים שלא היו יכולים להמשיך ולהתפלל בבית הכנסת של רב זה, בשל שינויים בנוסח ובניגון התפילה, שגרם להם בלבול רב בשעת התפילה. הנתבעים הוסיפו טענות אישיות נגד הרב, שהיה מנהיגו (לפי דבריהם) "לקלל, ולהפחיד, ולבזות, כמו שאירע איזה פעמים, שזה קשה לסבול".

על זאת פסק הרב פיינשטיין: "הנכון לע"ד שלא היה רשות לא להם, ולא לשום אדם, לייסד ביהכ"נ אחר במקום הסמוך, שע"י זה ודאי שהרבה מאלו שהיו הולכים אצלו כשלא היו מייסדים ביהכ"נ האחר, ילכו לביהכ"נ האחר שיסדו, די ש בזה איסור מהפך בהררה ויורד לאומנות חברו, כמבואר בחת"ס חלק חו"מ סימן ס"א בדבר שאין מקום לשניהם איכא איסור יורד לאומנות חברו אף לבר מאתיה [=בן העיר]".

למרות שעדיין נשארו כמה מתפללים בבית הכנסת של הרב, פסק הרב פיינשטיין ש"כיון שהוקטן המניין כל כך, עד שאין לו כדי חייו, והוזל ע"י זה ביהכ"נ שלו בהרבה מאד, הוא ודאי קפוח הפרנסה שאסור". כלומר, אם נגרם מיעוט פרנסה במידה ששוב אין לניזוק 'כדי חייו', נחשב הדבר כהפסד גמור של פרנסתו, ויש בכך איסור של יורד לאומנות חברו.

בהגדרת מה נחשב 'כדי חייו', ביאר שם: "ופשוט שכדי חייו מיקרי כדרך ההוצאה לאנשים בינונים ממדרגתו בחשיבות, וראיה מכדי חייו שהתירו להלוות לנכרים בריבית שהכוונה לכל ההוצאה לא רק למזונות לבד, וכן הוא באיסור יורד לחייו שהוא בממעט לו שלא יהיה לו כדי הוצאתו, אף שעדיין ישאר לו למזונות מצומצמין". בשל האיסור החמור של 'יורד לאומנות חברו', הרב פיינשטיין אינו מקבל את טענות

לבוא ולמכור ביום השוק, כיון שיש קונים הבאים ממקומות אחרים. אולם, בחנות שכונתיות, כגון מכולת וכדומה, או חנויות של עיירות נופש, יש ליישם את הלכת חז"ל לפיה אסור למי שאינו בן עיר להקים חנות מתחרה.

עוד יש להוסיף שההתפתחות של רשתי חנויות (כגון רשתות של חנויות מזון, ביגוד, מוצרי תינוקות, וכך הלאה), שתלויה בעיקר טיבה וטבעה בפתיחת חנויות בערים שונות בארץ ובעולם, הביאה רווח משמעותי לקונים, ומכאן סיבה נוספת להקל, כמבואר להלן.

רמות שונות של הפסד

מעבר לכללים הנ"ל, שבעיקרון מתירים את התחרות, יש שאסרו פתיחת בין עסק מתחרה כאשר פתיחה כאמור תגרום לבית עסק קיים לפשוט את הרגל. יסוד זה בנוי על-פי דברי האביאסף.

פסק האביאסף (הובאו דבריו במרדכי, ב"ב סימן תקטז) שאם מבוי (רחוב) סתום מכל שלש רוחותיו, והכניסה אליו היא מרוח אחת בלבד, "ודר ראובן אצל סופו הסתום, ובא שמעון לדור כנגד הצד הפתוח, שאין העכו"ם יכול לילך אם לא ילך תחילה לפני פתח שמעון, נראה דיכול לעכב עליו, כדבר הונא".

מסוף דבריו ניתן להבין שפוסק האביאסף כדעת רב הונא, וכך כתב בהגהות מיימוניות, כמו שמביא הבית יוסף (סימן קנו). לאור הבנה זו, כתב הבית יוסף שאין הלכה כדברי האביאסף, כיון שפוסקים כדעת רב הונא בריה דרב יהושע. כן גם נפסק בשולחן ערוך (סימן קנו, סעיף ה). אולם, מדברי הרמ"א בדרכי משה (שם, אות ד) ובתשובה (שו"ת הרמ"א סימן י') מבואר שהבין את דברי האביאסף בדרך אחרת. לפי הבנתו, פסק האביאסף מתייחס למקרה מיוחד של "ברי הזקא", כלומר, לנסיבות שבהן שיש נזק ברור ומוכרח שיארע לראשון מחמת מעשה השני. במקרים אלו, סובר האביאסף שגם רב הונא בריה דרב יהושע מודה לרב הונא, שיכול הראשון לעכב את השני מלפתוח את חנותו, כי נחשב השני כמי שמזיק את הראשון בפועל.

באופן דומה פסק בשו"ת חתם סופר (חו"מ סימן עט; קיח) שבמקום שהשני מאיים להפסיק את פרנסת הראשון לגמרי יכול הראשון לעכב עליו מלפתוח את עסקו, וכן פסק בשו"ת משאת בנימין (סימן כז), ועוד פוסקים (אך ראה בשו"ת דברי חיים, ח"א סימן יח). רק במקום שאין איום של הפסקת פרנסת הראשון לגמרי, ורק חשש לפחת בפרנסתו, יכול בן העיר לפתוח עסק חדש, ואין בני העיר רשאים למנוע אותו מכך.

הלכה זו עשויה להיות מאד רלוונטית בענפי מסחר שונים. אם אין מקום באותה שכונה לשתי מכולות, אסור לשני (למרות היותו בן אותה שכונה) לפתוח מכולת המאיימת על קיומה של הראשונה. הפוסקים

הנתבעים, שאינן מספיקות לדחות איסור זה.

הרב פיינשטיין מוסיף שבמקרה של פתיחת בית כנסת העניין חמור עוד יותר, כיון שלא מדובר במטרות רווח, ואין כאן תחרות טבעית כשכל אחד עוסק למחייתו. מכאן יש להעיר על 'מכירות חסד' במחיר עלות לאברכים ובני תורה. לכאורה, אין להתיר מכירות אלו באופן שיש בכך קיפוח חמור של פרנסת בעלי החנויות, והעובדה שהמכירה אינה למטרת רווח אינה סיבה לקולא, אלא לחומרא. ואולם, בדרך כלל מכירה חד-פעמית לא תגרום לבעלי החנויות קריסה כלכלית.

מכירה בזול

כתב הרא"ש (ב"ב פרק ב, סימן יב) בשם הר"י מיגאש ש"אם מוכר יותר בזול, אין מעכבין עליו, כיון שהוא טוב לבני העיר". בבית יוסף (סימן קנו) הביא את דעת הרמב"ן שחולק על דעה זו, וסבר שגם במקום שמוכרים את הסחורה במכירים מוזלים, רשאים בני העיר למחות ביד בני עיר אחרת.

בשולחן ערוך לא הזכיר את הנידון, אבל הרמ"א (סימן קנו, סעיף ז, בשם יש אומרים) פסק להלכה שאין בני העיר יכולים למחות בבני עיר אחרת המוכרים בעירם במכירים יותר זולים.

יש להדגיש שלאור דברי האביאסוף לא נאמר ההיתר הנ"ל במקום שחנויות אחרות לא יוכלו להתחרות עם המכירים החדשים, ויאבדו את פרנסתם לגמרי (כן פסק בשו"ת אמרי אמת, חו"מ סימן עד). אם לחנות אחת ידוע שחנויות אחרות לא יוכלו לעמוד בהורדת המחירים (כגון שקונה בכמויות אדירות, או שמוצא דרך להיפטר מתשלום מסים), אין היתר לעשות כן (ראה שו"ת שו"מ קמא, ח"א, סימן כ).

לאור כללים אלו, פסק בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א, סימן תת) שמוותר לאדם לפתוח מסעדה ליד מסעדות אחרות, אלא שאסור למכור ב'מחיר הקרן' באופן ששאר המסעדות לא יוכלו להתחרות עם הוזלת המחירים. והוסיף שם שהאיסור למכור במחיר מוזל מאד הוא רק אם מוכר את כל המוצרים במחיר זה, אבל מותר למכור את חלק מן המוצרים במחיר מוזל מאד, כיון שגם מסעדות אחרות יוכלו לעשות כן.

על-פי דברי הרמ"א יש צד יותר להקל במכירות שכונתיות מיוחדות, שכן בדרך כלל מדובר בהוזלה משמעותית מול מכירי החנויות. כאמור, יש להיזהר שהדבר לא יזיק באופן חמור לבעלי החנויות.

הלכות נוספות

נציין מספר הלכות נוספות:

- אם עבר ופתח חנות באיסור, אינו חייב לשלם נזקים לחנויות אחרות. אולם, בני העיר רשאים לחייבו לסגור את החנות (כנה"ג, הגהות הטור אות ט; בית אפרים סימן כו; ועי' שו"ת משאת בנימין סימן כז).
- במקום שהונח קופה של צדקה מסוימת, מותר להניח קופה אחרת (בתנאי שיש היכר ברור שמדובר בצדקה אחרת), ואין בכך השגת גבול, כיון שהתורמים יכולים לתת לשתי המטרות (שו"ת מהרש"ם ח"ה, סימן קה).
- במכירות באינטרנט ברור שאין דין של השגת גבול. האופי של מכירות באינטרנט הוא כך שכל אחד יכול למכור כפי שרצונו, ואין אפשרות של פיקוח רבני על מכירות אלו (כן, הנושא של מיקום אינו רלוונטי במכירות באינטרנט). מכאן שלא יחול בו כל איסור.

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

קראו פרשת פרה שלא בזמנה

שאלה:



אני אמור להיות שבת הבאה רב בביהכ"ס. הרב של המקום אמר לי היום שהוא קרא בטעות השבוע פ' פרה וההפטרה של פרה. האם אני צריך לחזור ולקרוא שבוע הבא? אם לא, אני וכנראה עוד חלק מהציבור לא שמענו השבוע, האם זה מספיק כדי לחזור ולקרוא?

י"ש כח



שלום וברכה

במשנה ברורה בס' תרפה ס"ק ב נראה שתקנת ד' פרשיות היא דוקא כל אחת בזמנה ולא יוצאים בשבת אחרת [למעט פרשת פרה שאיחרה לשבת החודש, שבה כיון שיש סוברים שיש להקדים חודש לפרה סברו אותם פוסקים שיש לה תשלומין בשבת זו, ולא נראה שיש הבדל לענין זה בין להקדים או לאחר, וראה עוד בכף החיים סימן תרפ"ה אות כ"ג שהביא בזה מחלוקת הפוסקים לענין פרשת פרה, שקרא קודם שבת הפסקה, וכידוע מחלוקת זו לדעת הרבה פוסקים היא ספק דאורייתא ויש להחמיר לכן נראה שלא יצאו ידי חובתם בשבת זו וחייבים כולם לשמוע את הקריאה הזו שוב בשבת הבאה. בפרט שיש כאלה שעדיין לא שמעו כלל פרשת פרה.

הבטחנו סנדקאות לרב שהתפלל עלי שאצליח להרות



שלום

ברצוני לשאול האם יש כאן נדר. ואם כן, איך אפשר לבטל אותו.

אני ובעלי התקשנו להרות.

הפנו אותנו לרב מסויים שנתן לנו ברכה ואמר שאצליח להרות עד ה-17 למאי ואם זה יהיה בן הוא יהיה הסנדק. הסכמנו למרות שלא היינו שלמים עם החלטה זו.

עברו החודשים. עבר התאריך המצויין, וכחודש לאחר התאריך שהרב נקב בו נכנסתי להריון. שאלתי היא האם יש פה עדיין נדר? מכיון שהתאריך שהרב נקב בו עבר וזה קרה רק חודש אחרי.. ואם כן, כיצד אנו מתירים אותו?



שלום רב,

אין בזה נדר, אבל יתכן שיש כאן הבטחה שחייבים לעמוד בה. כתב הרמ"א ב"ד סי' רסד סעי' ב' שאם אדם הבטיח לתת סנדקאות למישהו מסוים, אסור להפר הבטחה זו, ומקורו הוא מדברי המרדכי בגיטין. כלומר, זה מסוג הדברים שאדם חייב לעמוד בהבטחתו כמו במחוסר אמנה, לכן גם כתב בשו"ת חתם סופר שכשם שנפסק בדין מחוסר אמנה שבמתנה מועטת שאדם הבטיח לחברו אם השתנה השער יכול לחזור בו. כך גם בסנדקאות אם השתנה המצב ועכשיו הוא חש שהוא רוצה לתת למישהו אחר שלא יכול היה לדעת בעת ההבטחה, יכול לחזור בו. אולם במקרה שלכם, אני לא בטוח שזו הסיטואציה.

אולם כתב הבית יוסף שם בשם רבינו יחיאל שהבטחה זו יש לקיימה רק אם היא ניתנה לאחר שנולד הילד, אבל בעודה בהריון זה נחשב להבטחה בדבר שלא בא לעולם שאין בזה הלכה של "מחוסר אמנה". וניתן להוסיף שגם בנושא של דבר שלא בא לעולם יש דרגות, ראה בסוגיה בב"מ בתחילת פרק המפקיד שיש דרגה שכמעט ברור שיגיע (הדוגמה היא פרות דקל שאמורים להגיע), ויש דרגה שלא ברור כלל שיגיע. ולענ"ד המקרה שלכם ודאי אינו דומה לפרות דקל, לכן ודאי שזה לא נחשב למחוסר אמנה, והסיבה היא משום שכלל שהעניין רחוק יותר (דבר שלא בא לעולם) מקבל ההבטחה אינו סומך על כך ולכן אין בזה מחוסר אמנה.

יתרה מזו, מאחר שהבטחה זו הוגבלה בזמן - עד ה-17 במאי, אין לכם כל מחויבות לרב שהרי ההתחייבות הוגבלה בזמן.

מסקנה: מעיקר הדין אינכם מחויבים להזמין את הרב לסנדקאות.

לימוד למבחן בשבת

שאלה:



האם מותר ללמוד למבחן בהיסטוריה בשבת?

תשובה:



שלום רב.

אם מטרת הלימוד היא גם כדי להחכים, וגם כדי לדעת במבחן מותר, אבל אם כל מטרת הלימוד הוא רק כדי להצליח במבחן, ואין לך שום עניין בעצם לימוד החכמה, אין ללמוד זאת בשבת.

מקורות:



בשולחן ערוך סימן ש"ז סעיף י"ז הובאו ב' שיטות אם מותר ללמוד בשבת דברים אחרים לבד מדברי תורה, וכתב המשנה ברורה שם ס"ק ס"ה שהמנהג להקל בזה, אך לירא שמים יש להחמיר בזה. ויעוי' בסימן ר"צ ס"ג כתב שלא ירבה בדברים אחרים יותר מדאי. במה דברים אמורים, כשמטרת הלימוד היא כדי להחכים, אבל כאשר כל המטרה היא לצורך הצלחה במבחן עיין בשמירת שבת כהלכתו פרק כ"ח הערה קס"ח - ר"ו - ר"ז שהגרש"ז אויערבך זצ"ל דן לאוסרו משום איסור הכנה משבת לחול.

בכל מקרה אין לומר בפיו על דברים אף אם הם מותרים לעשותם בשבת שעושה זאת לצורך מחר, כמבואר במשנ"ב סי' רצ סק"ד.

מכירת חמץ - יש לי בבית בקבוקי ויסקי יקרים

שאלה:



שלום. אני נוהג שלא למכור חמץ גמור. השנה קיבלתי שלושה בקבוקי ויסקי המוערכים בעלות של כ 600 ש"ח. מה הפתרון הנכון והראוי כדי למכרם במכירת חמץ. א. האם נחשב הדבר כהפסד מרובה? ב.מה בדבר מנהגי עד היום, שחל עלי כנדר? ג.האם מומלץ למכור את בקבוקי הויסקי דרך בעל עסק, שעושה מכירה בוודאות על חמץ שיש בו הפסד מרובה ואם כן, באילו קנינים בדיוק, אעביר את הבעלות אליו ואיך לאחר הפסח יחזירם אלי? אודה לתשובתכם המהירה והמפורטת.

תשובה:



שלום וברכה

אינני חושב שיש צורך בהתרת נדרים, מן הסתם לא היתה לך החלטה לקבל על עצמך משהו, פשוט נהגת כפי שאכן ראוי, שכאשר אין הפסד מרובה, ולא היה לך הפסד מרובה - לא מכרת, ועכשיו שיש לך הפסד מרובה אתה רוצה למכור.

הדרך הטובה ביותר היא באמת לתת לאיזה בעל מכולת בקנין גמור את הבקבוקים, זה יכול להיות בקנין הגבהה או קנין חצר, ולאחר פסח לקנות ממנו בחזרה. אם אתה חושש שלא ירצה לתת בחזרה תוכל לעשות לו ממש מכירה, כלומר לקצוב בדמים, ואחרי פסח במקום כסף הוא יחזיר לך את הבקבוקים... כמו שעושים במכירה לגוי.

אבל גם למכור בבית זה לא דבר אסור, אלא הנהגה טובה להמנע, ואם רוצים למכור חמץ ממש כמו זה, כדאי להשתמש בשטרות שנעשו על פי הוראת הגרי"ש אלישיב ועוד אחרים, שכלול בהם סעיף שההסכם תקף גם על פי חוקי המדינה ולא יתקבל טיעון כביכול מדובר באקט דתי גרידא. [שארית ישראל למשל משתמשים בשטר כזה].